

Nagy Károlytól, az Eötvös Loránd Tudományegyetem egykori vezetőjétől, díszdoktorától búcsúzom a kollégák, barátok, tanítványok nevében.

A gyász alkalom arra, hogy számot vessünk azzal, mi marad és mi az, ami elmegy örökre. Mert nem megy el minden örökre. Az élet abban gyökeret ver, amit alkottunk, amit teremtettünk. Nagy Károly hosszú éveken át alkotott a javunkra, és ez kitörölhetetlenül benne marad egyetemünk történetében és diákjai, kollégái, családja emlékezetében.

1926-ban, a Komárom megyei Ete községben született, cipész családba. A továbbtanulásra alkalmasnak mutatkozó fiatalembert az elemi után szülei Kisbérre írták be polgári iskolába, ahol később, az igazgató közbenjárásával elnyerte a budapesti Kereskedelmi Kamara tanulmányi ösztöndíját. Ez tette lehetővé számára, hogy Budapesten, a Kossuth Lajos Kereskedelmi Középiskolában érettségizzen. De nem lett belőle pénzügyi szakember. A pályaválasztás küszöbén állva kacérkodott ugyan a művészi pályával, végül azonban úgy döntött, a Pázmány Péter Tudományegyetemre iratkozik be, hogy matematika-fizika szakos tanárnak tanuljon. 1950-ben szerzett diplomát és a tanszék állományában maradt, köszönhetően mesterének, *Novobátsky Károlynak*, aki akkoriban maga mellé vette az ambiciózus fiatal kutatókat. Nagy Károly tehát nem váltotta be ifjúkori álmát arról, hogy egy kistelepülés iskolájának matematikatanára lesz. Ehelyett sokkal nagyratörőbb álmok és célok váltak valóra, amikor a sors őt az elméleti fizika felé terelte: jó hírű tudós, egyetemi oktató, később egyetemvezető lett.

Az ELTE Elméleti Fizikai Tanszékét 1968-tól kezdve, huszonöt éven keresztül vezette. 1968 és 1999 között az ELTE–MTA Elméleti Fizikai Tanszéki Kutatócsoport vezetője is volt. Az oktatást szent hivatásnak tekintette, tanárként az eötvösi időkig visszanyúló *tudós tanár* ideálját tartotta követendőnek. Vallotta, hogy a tanítás nemcsak elsajátítható mesterség, hanem művészet, amelyhez talentum kell. Hivatásának módszertanát, fogásait ismerte és jó érzékkel alkalmazta, ezért mindig lelkes hallgatók vették körül. Igazán a matematika-fizika szakos tanárhallgatóknak tartott elméleti fizika előadásokon érezte elemében magát. A hallgatók mindegyike személyes támogatójaként emlékezik vissza rá.

Elhangzott Nagy Károly búcsúztatásán 2016. július 19-én a Farkasréti temetőben.

Vezetői és kutatói munkássága eredményei elé sorolta, hogy elkészíthette a fizikaszakos tanárok négykötetes tankönyvsorozatát, ezt tartotta ugyanis élete leghasznosabb vállalkozásának.

Tehetsége vezetőként is megmutatkozott, amikor részt vállalt az intézmény irányításának feladataiból. Először 1961 és 1966 között a Természettudományi Kar dékánja volt, majd 1966-tól 1972-ig az egyetem rektoraként, 1972 és 1975 között tudományos rektorhelyettesként dolgozott. A pozíciók megszerzésére nem törekedett, de a feladatok valahogy mindig megtalálták, és ő megfelelt a kihívásokra. A dékáni és rektori munka a kutatás nemzetközi vérkeringéséből egy időre kiszakította őt, ám ezt kevésbé bánta, mert saját bevallása szerint ez idő alatt rengeteget tanult az emberekről, és olyan tapasztalatokkal gazdagodott, amelyek által szélesebb látókörre, nagyobb tájékozottságra tett szert.

Megnyilvánulásaiban azonban mindig a szakmája iránti mély tiszteletről tesz tanúbizonyságot. Úgy vélte, idézem: „... a 20. század fizikája megismételhetetlenül szép, egyedülállóan csodálatos történet. A kor, amely keretet adott hozzá, ennek ellentéte: gyalázatos századot hagytunk magunk mögött. Két világháború, diktatúrák követték egymást... Lehangozó században éltünk, amelynek csodája a fizika volt.” – mondta.

És valóban, a diktatúra embertelen, igazságtalan módszereivel vezetőként ő maga is gyakran konfrontálódott, bátran vállalva a döntések ódiáját. Az igazságérzetével össze nem férő, elvtelen gyakorlatot igyekezett kikerülni, de ha máshogy nem ment, hát szembeszegült. Volt ebben valami *csak azért is* virtus, de a kellő szelídséggel elvegyítve. Néha furfanggal, néha csellel, máskor nyílt ellentmondással igyekezett keresztülvinni az igazát. Vezetői talentuma változatos és célratörő eszközökben, jó stratégiai döntésekben, a helyes irányok meghatározásában, a megfelelő munkatársak kiválasztásában és emberséges bánásmódjában mutatkozott meg. Dékánként ő kezdeményezte, hogy az ELTE díszdoktori kitüntetés adományozzon a 20. századi fizika egyik legnagyobb alakjának tartott *Werner Heisenberg* részére. A nemzetközi kapcsolatok politikai rendszereken átívelő kiépülésében ez a gesztus követendő mintát adott az ELTE későbbi vezetőinek.

Nagy Károly 35 évesen lett egyetemi tanár, négy év múltán, 1965-ben lett a Magyar Tudományos Akadé-

Lányával és feleségével a gyémántdiploma átvétele után.

mia levelező, majd rendes tagja. Ő volt a Fizikai Tudományok Osztályának első elnöke, valamint a Tudományos Minősítő Bizottság titkára. Szakmai sikereit számos díjjal és kitüntetéssel jutalmazták: közülük is kiemelkedik a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, majd az 1996-ban neki adományozott Széchenyi-díj. 2006-ban vette át az ELTE Eötvös-gyűrűjét. Szülőfaluja pedig, amelyhez mindig kötődött, 2005-ben választotta díszpolgárrá.

Az idő kegyetlen. Bilincsből tartja az életet. Kikényszeríti, hogy múltával emlékezteté válnon, amely generációról generációra fakuló képként marad fenn. S azok az elemek, amelyek az életet alkotják, az öröme és fájdalmak, tervek és beteljesülések megkoptott, elmosódó fényképekké vagy homályos videofelvételekké válnak. Ez természetes rend és kegyetlen leszámolás az egyedi léttel.

Ami aktívan megmarad belőle, az az élők közötti emlékezet. Kimerevített pillanatok egy mozgófilmből, a múltidézés képei, amelyeket őrzünk magunkban, s míg életünk tart, velünk maradnak.

Az emlékezés nehéz műfaj. Nehéz, mivel óhatatlanul beleszűrődik a letűnt idők visszahozhatatlansága, a veszteség érzete. Az emlékezés ugyanakkor az élet része. Emlékezni kell, mert az emlékezet bizonyíthatja: létünk nem ok nélkül való.

Nagy Károly emléke bevésođött az Eötvös Egyetem történetébe.

Kollégái, tanítványai és mindazok nevében búcsúzom tőle, akik közvetett vagy közvetlen módon részesei lehettek annak, amit alkotott. Mint a legkedvesebb Ady-versében, úgy az ő élete folyása is messziről indult, a magyar vidékről, és sok kacsaringóval készült a nagy nekilödulásra, mint az erek, amelyek hajjai végül eljutnak az Óceánig. Az Óceánig elérni merészség kell, akarás, és annak tudata, hogy a természet törvényeinek engedelmessé másféppen úgysem lehet. Nagy Károly akadémikus ilyen módon a sorsszerűség és az egyéni helytállás példája. Életének maradandó alkotásait és emlékét méltó módon megőrizzük.

Nagy Károly írásai a Fizikai Szemlében

- Neutron befogásakor felszabaduló energia kiszámítása – 1952/113
- Kvantumelmélet – 1953/61
- A folyékony hélium I-II. (Szabó Jánossal) – 1957/169, 194
- A két neutrínóról – 1963/9
- Az elemi részek gyenge kölcsönhatásának elméletéről – 1965/100
- Neutrínofizika – 1966/261
- A mai fizika világméppéről – 1967/1
- Novobáztzy Károly sírkőavatásán mondott beszéd – 1969/59
- Részecskefizikai kutatások Magyarországon – 1974/41
- Neugebauer Tibor (Marx Györggyel) – 1977/114
- Einstein hatása korunk fizikájára – 1979/202
- Az elektromágneses tér alaptörvényei – 1981/19
- Novobáztzy Károly, a tudós tanár – 1984/241
- Az Ortway-hagyományok folytatása, az Elméleti Fizikai Tanszék jelene – 1985/174
- Emlékezés Eötvös Lorándra – 1986/47
- Wigner Jenő 85 – 1988/161
- A hazai fizikakutatások jelentősebb eredményei az utóbbi néhány évben – 1990/253
- Novobáztzy Károlyra emlékezünk – születésének 110. évfordulóján – 1994/202
- Bay Zoltánra emlékeztünk – 1996/385
- Némedi István tanár úr búcsúztatása – 1998/428
- Aki ajtót nyitott a kvantumok világára – 2001/37
- Plancktól Heisenbergig – 2001/381
- A fizika szakos tanárképzésről féltő aggodalommal – 2001/227
- Fénykvantumok átlátszó közegekben – 2002/136
- A huszadik század fizikájáról és világméppőformáló szerepéről – 2003/193
- A természettudományos tanári pálya helyzete és távlatai – 2004/108
- A kvantumelmélet kialakulása Plancktól Diracig – 2008/201

MEGEMLEKEZÉS A FIZIKA TANÍTÁSA DOKTORI PROGRAM HONLAPJÁN

Felhívjuk Olvasóink figyelmet, hogy az ELTE Fizika Doktori Iskola Fizika tanítása honlapjának <http://csodafizika.hu/fiztan/kozkinccs/oktpub/index.html> oldalán számos, letölthető anyaggal illusztrált összeállítást találnak Nagy Károly professzor úr fizikatörténeti munkáiból.

A doktori program keretében a fizikatörténeti előadás-sorozatot 2007 őszétől Nagy Károly professzor úr tartotta a tanár doktorandusz hallgatónak. Hét előadása pdf formában letölthető a honlapról.

Élete utolsó, doktori előadásáról veje és unokája segítségével videofelvétel készült. Ez, a modern fizika témájával foglalkozó előadása a <https://drive.google.com/file/d/0B3qjPAmwgUT-ZnkyVi1rSUVYbW8/view?usp=sharing> oldalon megtekinthető, illetve letölthető.

A 2016 júliusában elhunyt professzorról *A tanítás szent dolog* címmel megemlékező írás jelent meg a *Természet Világa* folyóiratban, ami a honlapról letölthető, olvasható.

